

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декан інженерно-педагогічного
факультету професор
Кільдеров Д.Е.

(підпис)

серпня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітнього ступеня бакалавр
галузі знань 01 Освіта /Педагогіка
освітньо-професійної програми «Педагогіка дозвілля»

Шифр за навчальним планом ЗП 05

Київ 2021

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми «Безпека життєдіяльності», яка затверджена рішенням Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 2 від 25.10.2018р).

Розробник програми – професор, д.п.н. С.В. Шмалей

Затверджено на засіданні кафедри загально технічних дисциплін та охорони праці
«30» серпня 2021р. , протокол № 1

Завідувач кафедри

професор, к. пед. н В.В.Шевченко

I. Опис дисципліни

Загальна характеристика дисципліни		Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю	
Галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка		Кількість кредитів	3	Методи навчання	Лекції, семінарські заняття, тренінги, ділові ігри
Спеціальність 011	Освітні, педагогічні науки	Загальна кількість годин	90	Форми поточного контролю	поточне тестування, захист індивідуального проекту, модульна контрольна робота
		<i>Денна</i>	<i>Заочна</i>		
Освітній рівень	Бакалавр	Лекції			
		18	8		
Нормативна/вибіркова	Нормативна	Семінарські (практичні) заняття			
		18	4		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом	2020 - 2021	Лабораторні заняття			
		-	-		
Семестр	8	Індивідуальна робота			
		-	-		
Тижневе навантаження (год)		Самостійна робота		Форми підсумкового контролю	Залік
аудиторна робота	самостійна робота	54	78		
2	5				
Мова навчання	українська	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС			
		36/54	12/78		

Предмет вивчення навчальної дисципліни – індивідуальна безпека та моделі її забезпечення в побуті, на виробництві та в надзвичайних ситуаціях.

Міждисциплінарні зв'язки – основи охорони праці, охорона праці в галузі, цивільний захист, основи медичних знань, управління анімаційно-рекреаційними проектами, психологія, педагогіка.

Мета і завдання навчальної дисципліни – набуття компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, формування відповідальності за особисту та колективну безпеку. Вивчення дисципліни передбачає опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов’язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об’єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей. Бакалаври повинні володіти сукупністю загальнокультурних та професійних компетенцій з питань БЖД.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

Результати навчання	Компетентності
<p>Знати: Основні принципи формування безпечної життєдіяльності людини; - характеристики зовнішніх та внутрішніх негативних факторів; вплив психофізіологічних особливостей людини на формування її безпеки; - класифікацію і нормування шкідливих та небезпечних факторів, що негативно впливають на здоров’я людини; - методи виявлення шкідливих та небезпечних факторів; - законодавчі акти та нормативні документи з питань безпеки життєдіяльності людини; - основні принципи колективної безпеки; - принципи гармонійного розвитку людини та сталого розвитку людства.</p> <p>Вміти: - аналізувати та оцінювати небезпечні ситуації; оцінити середовище перебування стосовно особистої безпеки, безпеки колективу; самостійно приймати рішення про вжиття термінових заходів у разі виникнення екстремальних ситуацій; - забезпечити особисту безпеку в екстремальних ситуаціях; - розробляти й впроваджувати систему</p>	<p>Інтегральна компетентність (ІК): — Здатність розв’язувати первинні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування доктрин, принципів і інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.</p> <p>Загальні компетентності (ЗК): ЗК1. Здатність усвідомлювати проблемне поле педагогіки, психології та філософії ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, національні цінності й досягнення суспільства на основі розуміння закономірностей розвитку культурно-освітньої галузі, педагогіки дозвілля, їхнього місця в загальній системі гуманітарного знання. ЗК3. Здатність використовувати управлінські технології, адекватні цілям соціально-культурної діяльності, техніку міжособистісної взаємодії з людьми різних вікових категорій. ЗК4. Володіння культурою мислення, здатність до сприйняття, узагальнення, аналізу інформації, постановки мети діяльності й вибору шляхів її.</p>

заходів, спрямованих на збереження здоров'я людини та її гармонійний розвиток;

- визначити психофізіологічні особливості людини та їх роль у забезпеченні особистої безпеки;

- оцінювати негативні фактори середовища перебування та визначати шляхи усунення їх дії на людину;

- надати першу медичну допомогу в екстремальних ситуаціях собі та іншим потерпілим.

Програмні результати навчання

ПРН1. Володіти основними знаннями і поняттями з педагогіки, психології, педагогіки дозвілля, теорії і методики культурно-дозвіллевої діяльності та рекреації.

ПРН3. Уміти конструктивно розв'язувати професійні, проблемні завдання, здійснювати суб'єкт-суб'єктну, педагогічно доцільну, партнерську взаємодію на основі загальнолюдських цінностей, етики і моралі.

ПРН4. Уміти вільно оперувати педагогічними методиками організації та проведення індивідуальної, групової культурно-дозвіллевої діяльності та рекреації.

ПРН5. Уміти застосовувати інноваційні методи та креативні освітні технології в процесі проведення комплексних педагогічно-рекреаційних заходів на основі полікультурного підходу, принципу солідарності поколінь.

ПРН7. Вільно спілкуватися державною, іноземною мовами для обговорення результатів освітньої, професійної (культурно-дозвіллевої, педагогічно-рекреаційної) діяльності.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

ФК1. Здатність організувати і здійснювати педагогічно-дозвіллеву і педагогічно-рекреаційну діяльність в установах культурно-освітнього та оздоровчо-педагогічного призначення.

ФК2. Здатність розробляти педагогічно-дозвіллеві програми для населення всіх вікових категорій.

ФК3. Здатність аналізувати завдання професійно-педагогічної діяльності, непередбачувані проблемні ситуації та ефективно вирішувати їх.

ФК10. Здатність організувати спільну педагогічно-дозвіллеву діяльність та педагогічно доцільну партнерську взаємодію суб'єктів широкого вікового спектру.

ПРН 9. Здатність упроваджувати новаторський досвід роботи з дітьми, підлітками, дорослими, людьми похилого віку, залучати їх до активної культурно-дозвілдової діяльності

ПРН 10. Уміти проектувати культурно-освітній, педагогічно-дозвілловий розвивальний простір з урахуванням результатів моніторингу.

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

№ з/п	Назва модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	СРС
	Модуль 1. Безпека життєдіяльності в звичайних умовах	18	10	8	-	28	6	4	2	-	40
1.	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек.	8	4	4	-	14	4	2	2	-	20
2.	Природні загрози, характер їх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	10	6	4		14	2	-	2	-	20
	Модуль 2. Безпека життєдіяльності за умов техногенних небезпек та НС.	18	8	10		28	6	2	4	-	38
3.	Техногенні небезпеки та їх наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах.	4	2	2		8	2	2	2		20
4.	Система організації життєзабезпечення за умов хімічної, радіаційної та пожежної загроз.	6	2	4		8	4	-	2		10

5.	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС.	4	2	2	8					5
6.	Менеджмент безпеки у рекреаційних та анімаційних заходах та програмах	4	2	2	8					5
	Всього годин – 90	36	18	18	58	12	6	6	-	78

IV. Зміст дисципліни

Назва модулів, тем та їх зміст

№ з/п	Назва модулів, тем та їх зміст	Кількість годин	
		Всього	В т. ч. лекцій
1.	Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек.	18/6	10/4
	Зміст теми. Модель життєдіяльності людини. Головні визначення – безпека, загроза, небезпека, надзвичайна ситуація, ризик. Безпека людини, суспільства, національна безпека. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства. Аксиоми безпеки життєдіяльності. Методологічні основи безпеки життєдіяльності. Системний підхід у безпеці життєдіяльності. Таксономія, ідентифікація та квантифікація небезпек. Види небезпек: мікро- та макро-біологічна, вибухопожежна, гідродинамічна, пожежна, радіаційна, фізична, хімічна, екологічна. Критерії переходу небезпечної події у НС, одиниці виміру показників класифікаційної ознаки НС та їхні порогові значення у природному середовищі, виробничій, транспортній та інших сферах життєдіяльності. Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних або очікуваних збитків.	8/2	4/2

Професійна складова

Ідентифікація та оцінювання рівня небезпеки за допомогою імовірнісних структурно-логічних моделей, застосованих у відповідній галузі господарювання. Обґрунтування категорії ОГ за рівнем загрози техногенного, природного і терористичного характеру та ступенем їхньої захищеності. Визначення потенційно-небезпечних об'єктів і територій. Об'єкти підвищеної небезпеки та класи їхньої небезпечності.

Рекомендовані інформаційні джерела:

1. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.
2. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с.
3. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ.", 2002. – 328 с.
4. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с.

10/2

6/

Тема 2. Природні загрози та характер їх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.

Зміст теми. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ: землетрус, карст, осідання ґрунтів над гірничими виробками, зсув, обвал, ерозія ґрунту. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє середовище.

Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки в умовах проявів вражаючих факторів небезпечних метеорологічних явищ: сильного вітру, урагану, смерчу, шквалу, зливи, сильної спеки, морозу, снігопаду, граду, ожеледі.

Небезпечні гідрологічні процеси і явища: підтоплення, затоплення повеневими або паводковими водами, талими водами та в поєднанні з підняттям ґрунтових вод, підтоплення внаслідок затору льоду, вітрові нагони. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та наслідки.

Пожежі у природних екосистемах (ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежа). Вражаючі фактори природних пожеж, характер їхніх проявів та наслідки.

Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера,

сибірка, чума та ін.). Інфекційні захворювання тварин і рослин.

Професійна складова

Регіональний комплекс природних загроз. Методи виявлення їхніх вражаючих факторів, номенклатура та одиниці виміру. Комплекс заходів з запобігання природних НС та організації дій щодо усунення їхніх негативних наслідків.

Рекомендовані інформаційні джерела:

1. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27.
2. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992.
3. Про охорону праці: Закон України. – К., 1992.
4. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ.", 2002. – 328 с.
5. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с.
6. Новини про поточні події у світі, в т. ч. про надзвичайні ситуації <http://www.100top.ru/news/> (російською мовою).
7. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території <http://www.scgis.ru/russian/>.
8. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру <http://chronicl.chat.ru/>.
9. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства <http://vulcan.wr.usgs.gov/> (англійською мовою).
10. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України <http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm>.

4/2

2/2

Тема 3. Техногенні небезпеки та їх наслідки.

Зміст теми. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори за генезисом і механізмом впливу. Класифікація, номенклатура і одиниці виміру вражаючих факторів фізичної та хімічної дії джерел техногенних небезпек.

Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Втрати міцності, деформації, провали і руйнування будівель та споруд. Пошкодження енергосистем, інженерних і технологічних мереж.

Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Вимоги до транспортування небезпечних речовин. Маркування небезпечних вантажів з небезпечними речовинами.

Гідродинамічні об'єкти і їхнє призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій). Хвиля прориву та її вражаючі фактори. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів

<p>гідродинамічної небезпеки.</p> <p>Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах.</p> <p>Сутність і особливості оперативного управління за умов виникнення НС. Міські, заміські, запасні та пересувні пункти управління в НС. Спеціально уповноважений керівник та штаб з ліквідації НС. Сили і засоби постійної готовності.</p> <p>Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків НС. Розрахунок сил та їх ешелоноване угруповання. Склад та завдання угруповання сил першого, другого ешелонів та резерву. Організація взаємодії сил при проведенні аварійно-рятувальних робіт та основних видів забезпечення у зоні НС.</p> <p>Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів. Технічні засоби і способи проведення дезактивації, дегазації та дезінфекції території, техніки, транспорту, будівель, приміщень, одягу, взуття і засобів захисту, продовольства, води, продовольчої сировини і фуражу. Дезактивує, дегазує та дезінфікує розчини..</p> <p>Професійна складова</p> <p>Визначення наявних проблем з безпеки і захисту ОГ у НС, рівня їхнього ризику. Галузеві вимоги і норми щодо забезпечення сталого функціонування ОГ та контролю за станом його основних фондів.</p> <p>Система управління безпекою та захистом у НС в галузі, як складова державної системи, її місце і значення в системі управління функціонуванням галузі. Організаційна побудова системи управління безпекою та захистом у НС на підприємстві, в установі та організації. Завдання і повноваження спеціально створених координуючих і постійних органів управління безпекою і захистом у НС.</p> <p>Фінансування заходів з ліквідації наслідків НС, відшкодування збитків постраждалим. Страховий механізм відшкодування збитків від НС. Порядок надання фінансової допомоги та схема опрацювання звернень щодо виділення коштів з резервного фонду державного бюджету. Використання матеріальних ресурсів з державного, оперативного, регіонального та місцевого резерву. Порядок підготовки матеріалів, на підставі яких надається експертний висновок щодо рівня НС.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998. 2. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ.", 2002. – 328 с. 3. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с. 4. http://www.dnopr.kiev.ua - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду). 	6/4	2/
---	-----	----

Тема 4. Система організації життєзабезпечення за умов хімічної, радіаційної та пожежної загроз

Зміст теми. Загальні поняття про основи теорії розвитку та припинення горіння. Етапи розвитку пожежі. Зони горіння, теплового впливу, задимлення, токсичності. Небезпечні для людини фактори пожежі. Вибух. Фактори техногенних вибухів, що призводять до ураження людей, руйнування будівель, споруд, технічного устаткування і забруднення навколишнього середовища. Класифікація об'єктів за їхньою пожежовибухонебезпекою. Показники пожежо вибухонебезпеки речовин і матеріалів. Законодавча база в галузі пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій, Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.

Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки. Рівні втручання у разі радіаційної аварії. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів атомної енергетики. Чорнобильська катастрофа: події, факти, цифри. Категорії зон радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС. Режимы захисту населення. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.

Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливом на організм людини. Характеристика класів небезпеки згідно із ступенем їхньої дії на організм людини. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин. Класифікація суб'єктів господарювання і адміністративно-територіальних одиниць за хімічною небезпекою. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах та вимоги до їхнього розміщення і розвитку. Захист приміщень від проникнення токсичних аерозолів. Організація дозиметричного й хімічного контролю.

Професійна складова

Головні вимоги Правил техногенної безпеки галузей господарювання, підприємств, установ та організацій в залежності від профільного напрямку ВНЗ.. Загальні вимоги до безпечності технологічного обладнання, виробничих процесів, будівель і споруд. Особливості структури виробництва. Внутрішні фактори, що впливають на безпечність діяльності об'єкту господарювання. Комплекс робіт на об'єкті з попередження НС, локалізації та ліквідації їхніх наслідків за відомими алгоритмами, технологіями з урахуванням чинних галузевих норм і правил.

Рекомендовані інформаційні джерела:

1. ДСТУ 2272-2006 „Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять”.
2. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.
3. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). - Київ: Відділ

	<p>поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. - 125 с.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998. 5. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992. 6. Про охорону праці: Закон України. – К., 1992. 7. Про пожежну безпеку: Закон України. – К., 1993. 8. Про цивільну оборону України: Закон України від 3 лютого 1993 р. – К., 1993. 9. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998. 10. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ.", 2002. – 328 с. 11. Импульсная техника пожаротушения и многоплановой защиты. Изд.3-е, с изм. и доп./ Сост. В.Д.Захматов, А.С. Кожемякин. – Черкассы: ЧГТУ, 2002. – 31 с. 12. Кулалаева Н.В., Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д., Ручні та пересувні засоби пожежогасіння: основні типи, будова та безпечне використання. Навчальний посібник. Київ, 2011. – 189 с. 13. Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом МНС України 19.10.2004 року № 126 <p>Тема 5. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС.</p> <p>Зміст теми. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори; збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення; встановлення вибухового пристрою у багатолюдному місці, установі (організації, підприємстві), викрадання зброї та небезпечних речовин з об'єктів їхнього зберігання, використання, переробляння або під час транспортування. Класифікація об'єктів щодо забезпечення захисту від терористичних дій. Аналіз аварійних ситуацій під час технологічного тероризму. Антитерористичні критерії оцінки уразливості та підвищення стійкості роботи об'єктів підвищеної небезпеки. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.</p>	4/	2
--	---	----	---

Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція і криміналізація суспільства. Маніпуляція свідомістю. Розрив у рівні забезпечення життя між різними прошарками населення. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика. Алкоголізм та наркоманія. Зростання злочинності як фактор небезпеки. Види злочинних посягань на людину. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку.

Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес). Види напруження. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Частота змін стресових станів у людей, що знаходяться в районі НС.

Професійна складова

Психосоціальні наслідки впливу негативних факторів небезпек НС. Психологічна та медична реабілітація постраждалого населення. Професії підвищеного ризику. Психофізіологічний вплив оточення на людину. Основи підвищення психофізіологічної стійкості кадрів до професійних небезпек.

Визначення наявних проблем з безпеки і захисту ОГ у НС, рівня їхнього ризику. Галузеві вимоги і норми щодо забезпечення сталого функціонування ОГ та контролю за станом його основних фондів.

Рекомендовані інформаційні джерела:

1. Про адміністративні порушення: Закон України. – К., 1993.
2. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с.
3. Концепція освіти з напрямом "Безпека життя і діяльності людини" / В.О.Кузнецов, В.В. Мухін, О.Ю. Буров та ін. // Інформаційний вісник. Вища освіта. – К.: Вид-во наук.-метод. центру вищої освіти МОНУ, 2001. – № 6. – С. 6–17.
4. Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.
5. Заплатинський В., Матис Й. Безопасность в эруглобализации. Монография. – ЦУЛ, 2010.- 142.
6. <http://base.safework.ru/iloenc>-Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
7. <http://base.safework.ru/safework> -Библиотека безопасного труда МОТ.

Тема 6. Менеджмент безпеки під час організації анімаційно-рекреаційних заходів та програм

Зміст теми. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у НС, процеси її функціонування і розвитку, регламентацію режимів запобігання і ліквідації НС. Структурно-функціональна схема державного

4/

2/

управління безпекою та захистом у НС в Україні з урахуванням правового статусу і повноважень органів влади. Органи управління, сили і ресурси з попередження та реагування на НС на державному рівні. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні і адміністративні регламенти, що регламентують принципи і механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС. Превентивні та ситуаційні норми: експертиза, ліцензування, сертифікація, аудит; підвищення технологічної безпеки виробничих процесів та експлуатаційної надійності об'єктів, підготовка об'єктів економіки і систем життєзабезпечення до роботи в умовах НС. Компенсаційні та регламентні норми: пільги, резервування джерел постачання, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, страхування, спеціальні виплати, норми цивільної, адміністративної відповідальності та процедури їхнього застосування.

Зонування території за можливою дією вражаючих факторів НС. Основні показники рівнів небезпеки регіону, де знаходиться ВНЗ, які внесено у Паспорт ризику виникнення надзвичайних ситуацій області. Загальні засади моніторингу НС та порядок його здійснення. Застосування захисних бар'єрів та видів цивільного захисту: фізичного, постійно діючого функціонального, природного, комбінованого.

Загальні функції управління пов'язанні з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією і контролем. Управлінське рішення, його сутність, правове, організаційне, інформаційне та документальне забезпечення. Загальна технологія та моделі прийняття управлінських рішень. Інформаційна підтримка та процедурне забезпечення прийняття й реалізації рішень пов'язаних з усуненням загрози виникнення НС або реагуванням на НС та організації ліквідування її наслідків.

Головні положення про навчання персоналу підприємств, установ і організацій діям та способам захисту в разі виникнення НС та аварій. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у НС. Спеціальні об'єктові навчання і тренування. Функціональне навчання керівних працівників і фахівців, які організують та здійснюють заходи у сфері цивільного захисту.

Критерії та показники оцінки ефективності функціонування системи безпеки та захисту в НС об'єкту господарювання.

Професійна складова

Система управління безпекою та захистом у НС в галузі, як складова державної системи, її місце і значення в системі управління функціонуванням галузі. Організаційна побудова системи управління безпекою та захистом у НС на підприємстві, в установі та організації. Завдання і повноваження спеціально створених координуючих і постійних органів управління безпекою і захистом у НС.

Фінансування заходів з ліквідації наслідків НС, відшкодування збитків постраждалим. Страховий механізм відшкодування збитків від НС. Порядок надання фінансової допомоги та схема опрацювання звернень щодо виділення коштів з резервного фонду державного бюджету. Використання матеріальних ресурсів з державного,

оперативного, регіонального та місцевого резерву. Порядок підготовки матеріалів, на підставі яких надається експертний висновок щодо рівня НС.

Рекомендовані інформаційні джерела:

1. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.
2. Про адміністративні порушення: Закон України. – К., 1993.
3. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27.
4. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992.
5. Про охорону праці: Закон України. – К., 1992.
6. Про пожежну безпеку: Закон України. – К., 1993.
7. Про цивільну оборону України: Закон України від 3 лютого 1993 р. – К., 1993.
8. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с.
9. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ.", 2002. – 328 с.
10. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>.
11. [Верховна Рада України](http://www.rada.kiev.ua) <http://www.rada.kiev.ua> .
12. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
13. [Міністерство екології та природних ресурсів України](http://www.menr.gov.ua/) <http://www.menr.gov.ua/>.
14. [Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи](http://www.mns.gov.ua/) <http://www.mns.gov.ua/>.
15. [Рада національної безпеки і оборони України](http://www.rainbow.gov.ua/) <http://www.rainbow.gov.ua/>.
16. [Постійне представництво України при ООН](http://www.uamission.org/) <http://www.uamission.org/>.
17. [Північноатлантичний альянс \(НАТО\)](http://www.nato.int/) <http://www.nato.int/>.

4.2. Зміст практичних занять

№ п/п	Зміст семінарських (практичних) занять	Кількість годин
1.	<p><u>Заняття 1,2</u> Категорійно-понятійний апарат з БЖД, таксономія небезпек. Статистична оцінка небезпечних і шкідливих чинників для життя людини.</p> <p><u>План заняття</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність життєдіяльності, основні поняття та визначення. 2. Основні джерела та чинники безпеки. 3. Ризик як оцінка безпеки. Концепція прийняттого (допустимого) ризику. 4. Основні напрямки забезпечення БЖД. <p><u>Рекомендовані інформаційні джерела</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України. Основний закон. – К., 1996. 2. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с. 3. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ.", 2002. – 328 с. 4. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с. 	4
2.	<p><u>Заняття №3,4. Соціальні небезпеки</u></p> <p><u>План заняття</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеристика та класифікація соціальних небезпек. 2. Злочинність. 3. Тероризм. 4. Самогубство. 5. Паніка, натовп. 6. Шкідливі звички. <p><u>Рекомендовані інформаційні джерела</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Про адміністративні порушення: Закон України. – К., 1993. 2. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с. 3. Концепція освіти з напрямку "Безпека життя і діяльності людини" / В.О.Кузнецов, В.В. Мухін, О.Ю. Буров та ін. // Інформаційний вісник. Вища освіта. – К.: Вид-во наук.-метод. центру вищої освіти МОНУ, 2001. – № 6. – С. 6–17. 4. Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. ун- 	4

	<p>ту, 2003. – 208 с.</p> <p>5. Заплатинський В., Матис Й. Безопасность в эруглобализации. Монография. – ЦУЛ, 2010.- 142.</p>	
3.	<p><u>Заняття 5.6. Заходи захисту населення і територій від НС</u></p> <p><u>План заняття</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Принципи захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій. 2. Оповіщення населення про загрозу стихійних лих, катастроф та інших небезпечних ситуацій. 3. Інженерний захист населення. 4. Радіаційно-хімічний захист населення в надзвичайних ситуаціях. 5. Евакуація населення. 6. Медичний захист населення. 7. Організація та проведення санітарної та спеціальної обробки. <p><u>Рекомендовані інформаційні джерела</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України. Основний закон. – К., 1996. 2. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. 3. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992. 4. Про охорону праці: Закон України. – К., 1992. 5. Про цивільну оборону України: Закон України від 3 лютого 1993 р. – К., 1993. 6. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с. 7. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівні вакредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ", 2002. – 328 с. 8. <u>Міністерство екології та природних ресурсів України</u> http://www.menr.gov.ua/. 9. <u>Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи</u> http://www.mns.gov.ua/. 10. <u>Рада національної безпеки і оборони України</u> http://www.rainbow.gov.ua/. 	2
4.	<p><u>Заняття 7.8 Особливості рятувальних робіт в районах стихійного лиха. Моделювання небезпечних ситуацій.</u></p> <p><u>План заняття</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристики аварійно- рятувальних робіт. 2. Мета і зміст РІНР. 3. Рятувальні роботи в осередку. 4. Рятувальні і інші невідкладні роботи при землетрусах. 5. РІНР при повенях. 	4

	<p>6. РІНР при ураганах.</p> <p>7. РІНР при великих аваріях і катастрофах.</p> <p><u>Рекомендовані інформаційні джерела</u></p> <p>1. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27.</p> <p>2. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992.</p> <p>3. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ.", 2002. – 328 с.</p> <p>4. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с.</p> <p>5. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території http://www.scgis.ru/russian/.</p> <p>6. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру http://chronicl.chat.ru/.</p> <p>7. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства http://vulcan.wr.usgs.gov/ (англійською мовою).</p> <p>8. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm.</p>	
5.	<p><u>Заняття 9 Основи пожежної профілактики.</u></p> <p><u>План заняття</u></p> <p>1. Загальні поняття про розвиток пожежі: етапи, зони горіння</p> <p>2. Небезпечні для людини фактори пожежі.</p> <p>3. Класифікація приміщень та речовин за вибухопожежонебезпечністю.</p> <p>4. Законодавча база в галузі пожежної безпеки.</p> <p>5. Пожежна безпека в установах та підприємствах.</p> <p>6. Пожежна сигналізація та засоби пожежогасіння.</p> <p>7. Перша допомога за умов пожежі.</p> <p><u>Рекомендовані інформаційні джерела</u></p> <p>1. ДСТУ 2272-2006 „Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять”.</p> <p>2. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.</p> <p>3. Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998.</p> <p>4. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992.</p> <p>5. Про охорону праці: Закон України. – К., 1992.</p> <p>6. Про пожежну безпеку: Закон України. – К., 1993.</p> <p>7. Про цивільну оборону України: Закон України від 3 лютого 1993 р. – К., 1993.</p> <p>8. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих</p>	2

	<p>навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ", 2002. – 328 с.</p> <p>9. Импульсная техника пожаротушения и многоплановой защиты. Изд.3-е, с изм. и доп./ Сост. В.Д.Захматов, А.С. Кожемякин. – Черкассы: ЧГТУ, 2002. – 31 с.</p> <p>10. Кулалаева Н.В., Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д., Ручні та пересувні засоби пожежогасіння: основні типи, будова та безпечне використання. Навчальний посібник. Київ, 2011. – 189 с.</p> <p>11. Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом МНС України 19.10.2004 року № 126</p>	
6.	<p><u>Заняття 6</u> Менеджмент безпеки.</p> <p><u>План заняття</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Правові норми щодо органів управління безпекою та захистом у НС. 2. Превентивні та ситуаційні норми життєзабезпечення. 3. Компенсаційні та регламентні норми життєзабезпечення. 4. Паспорт ризику виникнення НС. 5. Фінансування заходів з ліквідації наслідків НС. <p><u>Рекомендовані інформаційні джерела</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України. Основний закон. – К., 1996. 2. Про адміністративні порушення: Закон України. – К., 1993. 3. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992. 4. Про охорону праці: Закон України. – К., 1992. 5. Про цивільну оборону України: Закон України від 3 лютого 1993 р. – К., 1993. 6. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с. 7. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ", 2002. – 328 с. 8. Офіційне інтернет-представництво Президента України http://www.president.gov.ua/. 9. Верховна Рада України http://www.rada.kiev.ua. 10. Кабінет Міністрів України http://www.kmu.gov.ua/. 11. Міністерство екології та природних ресурсів України http://www.menr.gov.ua/. 12. Рада національної безпеки і оборони України http://www.rainbow.gov.ua/. 13. Постійне представництво України при ООН http://www.uamission.org/. 14. Північноатлантичний альянс (НАТО) http://www.nato.int/. 	2

4.3. Організація самостійної роботи студентів

Теми індивідуальних навчально - дослідних завдань з БЖД

Індивідуальне навчально-дослідне завдання складається з реферату, презентації до нього та кросворду з обраної теми.

1. [Основні положення міжнародного права з питань захисту людей.](#)
2. [Законодавча та нормативно-правова база України з питань БЖД.](#)
3. Історія розвитку БЖД в Україні.
4. Організація БЖД в навчальних закладах.
5. [Об'єкти підвищеної небезпеки на території України.](#)
6. [Небезпеки природного характеру, які можливі в Україні.](#)
7. [Небезпеки техногенного характеру, які можливі в Україні.](#)
8. [Принципи захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій.](#)
9. [Радіаційно-хімічний захист населення в надзвичайних ситуаціях.](#)
10. [Організація евакуаційних заходів населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій.](#)
11. [Медичний захист населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій.](#)
12. Біологічний захист населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій.
13. [Оповіщення населення про загрозу стихійних лих, великих аварій \(катастроф\) та інших небезпечних ситуацій.](#)
14. [Оцінка хімічної обстановки при аваріях на хімічно небезпечних об'єктах.](#)
15. [Оцінка бактеріологічної обстановки в надзвичайних ситуаціях.](#)
16. [Прогнозування та оцінка пожежної обстановки в навчальних закладах та інших об'єктах діяльності.](#)
17. [Організація і проведення аварійно-рятувальних робіт при ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного характеру.](#)
18. Організація і проведення аварійно-рятувальних робіт в районах стихійного лиха.
19. Організація і проведення аварійно-рятувальних робіт при ліквідації наслідків аварій і катастроф на АЕС.
20. Побутові хімічні безпеки.
21. Вплив нітратів та нітритів на організм людини.
22. Косметика як хімічна безпека.
23. Отруйні тварини та рослини України.
24. Харчові отруєння. Отруєння грибами.
25. Фізичні безпеки.

Критерії оцінювання індивідуального навчально - дослідного завдання

1 - 5 балів – Завдання виконане частково (тема розкрита не повністю відсутні презентація та кросворд, оформлення не відповідає вимогам).

6 - 9 балів – Завдання виконане частково (тема розкрита повністю відсутні презентація та кросворд, оформлення не відповідає вимогам).

10 - 14 балів – Завдання виконане частково (тема розкрита повністю, презентація частково супроводжує зміст доповіді, оформлення відповідає вимогам, відсутній кросворд).

15-19 балів - Завдання виконане частково (тема розкрита повністю, презентація повністю супроводжує зміст доповіді, оформлення відповідає вимогам, відсутній кросворд).

20 балів - Завдання виконане повністю (тема розкрита повністю, презентація повністю супроводжує зміст доповіді, розроблений кросворд, оформлення відповідає вимогам).

V. Контроль якості знань студентів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Зразок тестів поточного контролю з курсу безпека життєдіяльності

1. Який з методичних підходів до оцінки коефіцієнта індивідуального ризику використовує результати опитування населення?

- A. експертний;
- B. інженерний;
- C. соціологічний;
- D. модельний.

2. У якому рядку чинники, які призводять до нещасних випадків, знаходяться у послідовності зменшення їх реалізації?

- A. техніка → людський чинник → середовище перебування;
- B. людський чинник → техніка → середовище перебування;
- C. середовище перебування → людський чинник → техніка;
- D. людський чинник → середовище перебування → техніка.

4. Яку концепцію використовує сучасна наука про безпеку життєдіяльності людини?

- A. концепцію допустимого ризику;
- B. концепцію абсолютної безпеки середовища;
- C. концепцію невизначеного ризику;
- D. концепцію мінімального ризику.

5. За рахунок чиєї енергії виявляється дія механічних небезпечних чинників?

- A. їх енергії;
- B. енергії людини;
- C. опосередковано;
- D. їх енергії та енергії людини.

6. Кофіцієнт індивідуального ризику на підприємстві – це:

A. відношення кількості працівників на підприємстві до кількості потерпілих за рік;

В. відношення кількості потерпілих за рік до кількості працівників на підприємстві;

С. відношення кількості нещасних випадків з летальним наслідком за рік до кількості працівників на підприємстві;

Д. кількості нещасних випадків з летальним наслідком за рік до загальної кількості нещасних випадків.

7. Безпека життєдіяльності це наука про:

А. Охорону праці.

В. Технічні пристрої.

С. Надзвичайні ситуації.

Д. Навколишнє середовище.

Е. Вплив на людину екзогенних та ендогенних факторів.

8. ЮНЕСКО - міжнародна організація утворена з метою:

А. Розвитку мирного використання атомної енергії.

В. Вирішення соціальних питань праці.

С. Вирішення питань охорони здоров'я.

Д. Сприяння миру та міжнародній безпеці шляхом розвитку співробітництва між державами в області освіти, науки та культури.

9. Інфрачервоне випромінювання це:

А. Електромагнітне випромінювання, з більшою довжиною хвилі ніж у кольорів видимого спектру, яке людина не бачить.

В. Електромагнітне випромінювання, з меншою довжиною хвилі ніж у кольорів видимого спектру, яке людина не бачить.

С. Електромагнітне випромінювання, яке людське око сприймає найкраще.

10. Вухом людини може сприймати спектр звуків у діапазоні:

А. Від 2 Гц до 16000 Гц.

В. Від 16 Гц до 20000 Гц.

С. Від 20 Гц до 2000 Гц.

Д. Від 16 дБ до 120 дБ.

11. Озоновий шар атмосфери:

А. Захищає планету (і людину включно) від ультрафіолетового випромінювання.

В. Захищає планету (і людину включно) від інфрачервоного випромінювання.

С. Захищає планету (і людину включно) від парникового ефекту.

Д. Захищає планету (і людину включно) від електромагнітних хвиль у діапазоні 760-380 нм.

Е. Немає вірної відповіді.

12. ГДК у безпеці життєдіяльності, охороні праці, це:

А. Глобальна демократична кооперація.

В. Гранично допустима концентрація.

С. Головна діюча концентрація.

Д. Градус Кельвіна (K^0).

13. Зонами підвищеної небезпеки на залізничному транспорті є:

А. Переїзди.

В. Залізничні колії.

С. Вагони.

- D. Вокзали.
- E. Посадочні платформи.

14. Які НС можна віднести до катастроф природного характеру?

- A. Зміни біосфери в результаті господарчої діяльності.
- B. Соціальні і національні конфлікти.
- C. Зливи, повені, селі.
- D. Землетруси, зсуви, виверження вулканів.
- E. Аварії на енергетичних об'єктах.

15. Стихійне лихо це:

A. Природні явища, які носять надзвичайний характер і призводять до порушення нормальної діяльності населення, загибелі людей, знищення матеріальних цінностей.

B. Великомасштабна аварія, яка призводить до важких наслідків для людини, тваринного й рослинного світу, змінюючи умови середовища існування.

C. Небезпечна подія техногенного характеру, що створює на об'єкті, території, або акваторії загрозу для життя і здоров'я людей і призводить до руйнування будівель, споруд тощо чи завдає шкоди довкіллю.

16. До якого виду стихійних лих належить повінь?

- A. Водні.
- B. Біологічні.
- C. Метеорологічні.
- D. Топологічні.
- E. Тектонічні.

17. В якому положенні повинен бути перемикач діапазону приладу ДП-5В для того, щоб перевірити живлення приладу?

В положенні:

- A. О
- B. $\times 1000$
- C. ▲
- D. $\times 0,1$
- E. 200

18. Які НФ в школі?

- A. Розвідувальна група.
- B. Сандружина.
- C. ПРХС.
- D. Пожежна команда.
- E. Група рятувальників.

19. Що вимірює прилад ДП-5В, якщо екран зонду знаходиться в положенні "К" ?

- A. Потужність випромінювання по γ .
- B. Потужність випромінювання по $\gamma + \beta$.
- C. Потужність випромінювання по β самого приладу.

20. Як визначити розмір протигазу ГП-5 ?

A. Необхідно обміряти голову по замкненій лінії, яка проходить через маківку, щоку та підборіддя.

В. Необхідно виміряти висоту обличчя, тобто відстань між точкою найбільшого поглиблення перенісся і самої нижньої точки підборіддя на середній лінії осі обличчя.

С. Необхідно обміряти голову по замкненій лінії, яка проходить через маківку, щоку та підборіддя і окружність голови від лівої скроні до правої. До першого результату додати другий і визначити по таблиці розмір протигазу.

Шкала оцінювання тестів поточного контролю:

Кожне тестове завдання оцінюється в **1 бал** при умові, якщо вказані всі можливі варіанти відповідей.

Якщо можливі варіанти відповідей перераховані не повністю тестове завдання оцінюється в **0,5 бали**;

Якщо студент не вказує жодної правильної відповіді, отримує **0 балів**.

Після завершення тестування всі бали сумуються.

5.2 Форми і методи підсумкового контролю

Зразок тестів підсумкового (модульного) контролю з курсу безпека життєдіяльності

1. Чи є предметом вивчення безпеки життєдіяльності духовний аспект діяльності людини?

1. Ні.
2. Так.
3. Тільки на виробництві.
4. Тільки під час надзвичайних ситуацій.

2. МАГАТЕ – міжнародна організація утворена з метою:

1. Сприяння миру та міжнародній безпеці шляхом розвитку співробітництва між державами в області освіти, науки та культури.
2. Розвитку мирного використання атомної енергії.
3. Вирішення соціальних питань праці.
4. Вирішення питань охорони здоров'я.

3. Ультрафіолетове випромінювання це:

1. Електромагнітне випромінювання, з більшою довжиною хвилі ніж у кольорів видимого спектру, яке людина не бачить.
2. Електромагнітне випромінювання, з меншою довжиною хвилі ніж у кольорів видимого спектру, яке людина не бачить.
3. Електромагнітне випромінювання, яке людське око сприймає найкраще.

4. Поріг больових відчуттів людини становить:

1. 120 дБ.
2. 120 Гц
3. 20000 Гц.
4. 20000 дБ.

5. Найбільший вклад в розвиток вчення про ноосферу зробив:

1. Е. Леруа.
2. П. Тейяр де Шарден.

3. В.І. Вернадський.
4. Е. Зюсс.
5. Ч.Р. Дарвін.

6. Для захисту від шуму можна використати:

1. Навушники.
2. Беруші.
3. Звукозахисні шоломи.
4. Захисні костюми з прогумованої тканини.
5. Шумопоглинаючі покриття.
6. Шумовідбиваючі перегородки, екрани.
7. Будівельні конструкції з спеціальних шумопоглинаючих матеріалів.

7. Під час грози ви опинилися на відкритому місці, слід сховатися від можливого враження блискавкою:

1. Під деревом.
2. Під кущем.
3. У яру.
4. У річці.

8. Які НС можна віднести до катастроф техногенного характеру?

1. Зміни літосфери в результаті господарчої діяльності.
2. Соціальні і національні конфлікти.
3. Зливи, повені, селі.
4. Землетруси, зсуви, виверження вулканів.
5. Аварії на енергетичних об'єктах.

9. Надзвичайні ситуації поділяються на:

1. Техногенні, соціальні, природні.
2. Соціальні, природні, тектонічні, техногенні.
3. Природні, метеорологічні, техногенні.
4. Техногенні, природні, антропогенні.
5. Природні, техногенні.

10. До якого виду стихійних лих належить зсув?

1. Водні.
2. Біологічні.
3. Тектонічні.
4. Топологічні.
5. Метеорологічні.

11. В якому положенні повинен бути екран на зонді приладу ДП-5В для того, щоб переконатись в готовності приладу до вимірювання рівня радіації?

1. В положенні "Г".
2. В положенні "К".
3. В положенні "Б".
4. В нейтральному положенні.

12. Хто є керівником ЦО України?

1. Міністр МНС.
2. Прем'єр міністр.
3. Міністр оборони.
4. Міністр соціального захисту і праці.

5. Президент.

13. Що вимірює прилад ДП-5В, якщо екран зонду знаходиться в положенні “Г”

1. Потужність випромінювання по β .
2. Потужність випромінювання по γ .
3. Потужність випромінювання по $\gamma + \beta$.
4. Експозиційну дозу в Радах.

14. Як визначити розмір протигазу ГП-7 ?

1. Необхідно обміряти голову по замкненій лінії, яка проходить через маківку, щоку та підборіддя.

2. Необхідно виміряти висоту обличчя, тобто відстань між точкою найбільшого поглиблення перенісся і самої нижньої точки підборіддя на середній лінії осі обличчя.

3. Необхідно обміряти голову по замкненій лінії, яка проходить через маківку, щоку та підборіддя і окружність голови від лівої скроні до правої. До першого результату додати другий і визначити по таблиці розмір протигазу.

15. Як визначити, що протигаз ГП-7 підбраний вірно?

1. Шлем-маска повинна щільно прилягати до обличчя і не викликати неприємних відчуттів.

2. Закрити клапани видиху.
3. Відкрити фільтруючу коробку.
4. Закрити пробкою вхідний прохід фільтруючої коробки.

16. Електролітична дія струму проявляється:

1. Розкладанням крові на іони;
2. Збудженням живих тканин організму
3. Розривом тканин організму;
4. Нагріванням тканин.

17. Що є постійно діючим органом ЕДС в Університеті?

1. Комісія з питань НС.
2. Штаб ЦО університету
3. Евакокомісія.
4. Оперативна група.

18. Що таке іонізуюче випромінювання?

1. Випромінювання електроламп.
2. Випромінювання газового розряду.
3. Випромінювання, що іонізує навколишнє середовище.
4. Радіохвилі.

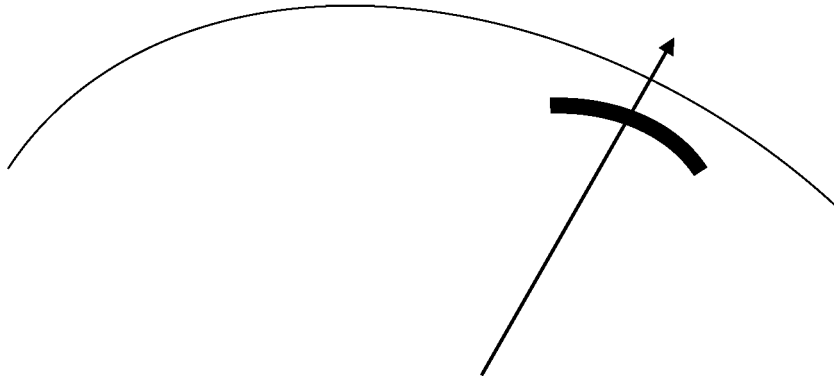
19. В якому напрямленні необхідно виходити з зони хімічного зараження аміаком?

1. Проти вітру.
2. За вітром.
3. Перпендикулярно напрямленню вітру.
4. Залишатись на місці.

20. Що показує прилад ДП-5В, якщо екран зонду знаходиться в положенні “К”, перемикач діапазону знаходиться в положенні $\times 10$, а стрілка стоїть в положенні, вказаному на малюнку?

1. 3 мр/г.

2. 150 р/г.
3. 30 мр/г.
4. Прилад до роботи готовий.
5. Прилад до роботи не готовий.

21. Безпека життєдіяльності це наука про:

1. Охорону праці.
2. Технічні пристрої.
3. Надзвичайні ситуації.
4. Навколишнє середовище.
5. **Вплив на людину екзогенних та ендогенних факторів.**

22. ЮНЕСКО - міжнародна організація утворена з метою:

1. Розвитку мирного використання атомної енергії.
2. Вирішення соціальних питань праці.
3. Вирішення питань охорони здоров'я.
4. Сприяння миру та міжнародній безпеці шляхом розвитку співробітництва між державами в області освіти, науки та культури.

23. Інфрачервоне випромінювання це:

1. Електромагнітне випромінювання, з більшою довжиною хвилі ніж у кольорів видимого спектру, яке людина не бачить.
2. Електромагнітне випромінювання, з меншою довжиною хвилі ніж у кольорів видимого спектру, яке людина не бачить.
3. Електромагнітне випромінювання, яке людське око сприймає найкраще.

24. Вуху людини може сприймати спектр звуків у діапазоні:

1. Від 2 Гц до 16000 Гц.
2. Від 16 Гц до 20000 Гц.
3. Від 20 Гц до 2000 Гц.
4. Від 16 дБ до 120 дБ.

25. Озоновий шар атмосфери:

1. Захищає планету (і людину включно) від ультрафіолетового випромінювання.
2. Захищає планету (і людину включно) від інфрачервоного випромінювання.
3. Захищає планету (і людину включно) від парникового ефекту.

4. Захищає планету (і людину включно) від електромагнітних хвиль у діапазоні 760-380 нм.

5. Немає вірної відповіді.

26. ГДК у безпеці життєдіяльності, охороні праці, це:

1. Глобальна демократична кооперація.

2. Гранично допустима концентрація.

3. Головна діюча концентрація.

4. Градус Кельвіна (K^0).

27. Зонами підвищеної небезпеки на залізничному транспорті є:

1. Переїзди.

2. Залізничні колії.

3. Вагони.

4. Вокзали.

5. Посадочні платформи.

28. Які НС можна віднести до катастроф природного характеру?

1. Зміни біосфери в результаті господарчої діяльності.

2. Соціальні і національні конфлікти.

3. Зливи, повені, селі.

4. Землетруси, зсуви, виверження вулканів.

5. Аварії на енергетичних об'єктах.

29. Стихійне лихо це:

1. Природні явища, які носять надзвичайний характер і призводять до порушення нормальної діяльності населення, загибелі людей, знищення матеріальних цінностей.

2. Великомасштабна аварія, яка призводить до важких наслідків для людини, тваринного й рослинного світу, змінюючи умови середовища існування.

3. Небезпечна подія техногенного характеру, що створює на об'єкті, території, або акваторії загрозу для життя і здоров'я людей і призводить до руйнування будівель, споруд тощо чи завдає шкоди довкіллю.

30. До якого виду стихійних лих належить повінь?

1. Водні.

2. Біологічні.

3. Метеорологічні.

4. Топологічні.

5. Тектонічні.

31. В якому положенні повинен бути перемикач діапазону приладу ДП-5В для того, щоб перевірити живлення приладу?

В положенні:

1. О

2. x 1000

3. ▲

4. x 0,1

5. 200

32. Які НФ в школі?

1. Розвідувальна група.
2. Сандружина.
3. ПРХС.
4. Пожежна команда.
5. Група рятувальників.

33. Що вимірює прилад ДП-5В, якщо екран зонду знаходиться в положенні “К” ?

1. Потужність випромінювання по γ .
2. Потужність випромінювання по $\gamma + \beta$.
3. Потужність випромінювання по β самого приладу.

34. Як визначити розмір протигазу ГП-5 ?

1. Необхідно обміряти голову по замкненій лінії, яка проходить через маківку, щоку та підборіддя.
2. Необхідно виміряти висоту обличчя, тобто відстань між точкою найбільшого поглиблення перенісся і самої нижньої точки підборіддя на середній лінії осі обличчя.
3. Необхідно обміряти голову по замкненій лінії, яка проходить через маківку, щоку та підборіддя і окружність голови від лівої скроні до правої. До першого результату додати другий і визначити по таблиці розмір протигазу.

35. Як визначити, що протигаз ГП-5 підібраний вірно?

1. Закрити пробкою вхідний проходу фільтруючої коробки.
2. Закрити доступ повітря до прохід фільтруючої коробки.
3. Витягнути клапан видиху.

36. Інженерний, модельний, експертний, соціологічний —:

1. Методи визначення ризику
2. Методи забезпечення безпеки
3. Методи ліквідації небезпеки
4. Методи попередження безпеки

37. Що є координуючим органом ЕДС в Університеті?

1. Штаб ЦО університету
2. Комісія з питань НС.
3. Евакокомісія.
4. Оперативна група.

38. Який матеріал із перерахованих найбільш ефективно поглинає гамма-випромінювання?

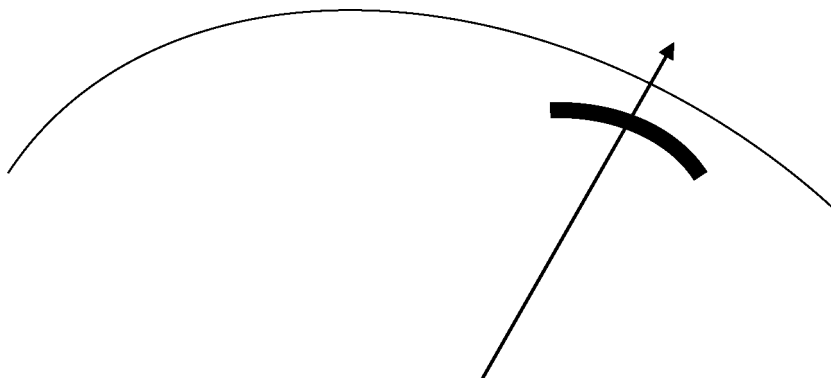
1. Графіт.
2. Свинець.
3. Дерево.

39. В якому напрямленні необхідно виходити з зони хімічного зараження хлором?

1. Проти вітру.
2. За вітром.
3. Перпендикулярно напрямленню вітру.
4. Залишатись на місці.

40. Що показує прилад ДП-5В, якщо екран зонду знаходиться в положенні "Г", перемикач діапазону знаходиться в положенні ▲, а стрілка стоїть в положенні, вказаному на малюнку?

1. 3 мр/г.
2. 150 р/г.
3. 30 мр/г.
4. Прилад до роботи готовий.
5. Прилад до роботи не готовий.

Шкала оцінювання тестів підсумкового (модульного) контролю:

Кожне тестове завдання оцінюється в **1 бал** при умові, якщо вказані всі можливі варіанти відповідей.

Якщо можливі варіанти відповідей перераховані не повністю тестове завдання оцінюється в **0,5 бали**;

Якщо студент не вказує жодної правильної відповіді, отримує **0 балів**.

Після завершення тестування всі бали додаються..

5.3. Критерії оцінювання знань студентів

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання проводиться відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види і терміни контролю. **Підсумковий рейтинговий бал** складається з **суми семестрових рейтингових балів**.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4-х бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблиці 1 та 2.

Табл.1. *Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та заключного (модульного) контролю*

№ з/п	Вид діяльності	Коефіцієнт (вартість виду)	Кількість робіт	Результат
1.	Поточне тестування	10	4	40
2.	Індивідуальний проект	20	1	20
4.	Підсумкове (модульне) тестування	20	2	40
Підсумковий рейтинговий бал				100
Нормований рейтинговий бал				100

Табл. 2. *Порядок переведення рейтингових показників в європейські оцінки ECTS:*

Національна шкала	«5»	«4»		«3»		«2»	
	відмінно	добре		задовільно		незадовільно	
шкала університету	90 - 100	80 - 89	70 - 79	65 - 69	60 - 64	35 - 59	0 34
шкала ECTS	A	B	C	D	E	FX з можливістю повторного складання	X з обов'язковим повторним курсом

VI. Навчально-методична карта
дисципліни „БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ”, СВР
ВСЬОГО – 90 год., з них: лекції – 18 год., семінари – 18 год., самостійна робота – 54 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX
Модулі	МОДУЛЬ 1											МОДУЛЬ 2							
Назви модулів	Безпека життєдіяльності в звичайних умовах(50 балів)											Безпека життєдіяльності за умов техногенних небезпек та НС.. (50 балів)							
Теми лекцій	Л1. Категоріально-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності..			Л 2. Таксономія небезпек		Л 3. Ризик як кількісна оцінка небезпек.		Л 4. Природні загрози, характер їх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.				Л5 Техногенні небезпеки та їх наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах		Л6. Система організації життєзабезпечення за умов хімічної, радіаційної та пожежної загроз.		Л7 Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості Соціальні та психологічні чинники ризику.		Л8. Поведінкові реакції населення у НС.	Л 9 Менеджмент безпеки під час організатор анімаційно-рекреаційний проектів та заходів
Теми семінарів	С1. Категоріально-понятійний апарат з БЖД, таксономія небезпек. для життя людини. 6 балів	С2. Статистична оцінка небезпечних і шкідливих чинників 6 балів		С3. Особливості рятувальних робіт в районах стихійного лиха. 6 балів	С4. Основи пожежної профілактики. 6 балів		С5Заходи захисту населення і територій від НС. (радаційно-хімічна загроза) 6 балів		С6 Заходи захисту населення і територій від НС (евакуація та медична допомога) 6 балів		С7 Соціальні небезпеки. 6 балів		С8.Моделювання небезпечних ситуацій 6 балів		С9Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС. 6 балів				
Самостійна робота	САМОСТІЙНА РОБОТА МОДУЛЬ 1. Підготувати індивідуальне навчально-дослідницьке завдання(реферат(10 балів) Підготувати рекомендації щодо підвищення психофізіологічної стійкості кадрів до професійних небезпек(за переліком професій) 5 балів											САМОСТІЙНА РОБОТА МОДУЛЬ 2. Скласти словник наукових термінів за темами навчальної дисципліни 5 балів Підготувати індивідуальне навчально-дослідницьке завдання(презентація (10 балів) Представити комплекс алгоритмів домедичної допомоги(6 балів)							
Види контролю	МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ 1. Контрольна робота (тестування) – 5 балів											МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ 2. Контрольна робота(тестування)– 5 балів							

VII. Навчально- методичне забезпечення

7.1. Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. ДСТУ 2272-2006 „Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять”.
2. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.
3. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). – Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125 с.
4. Про адміністративні порушення: Закон України. – К., 1993.
5. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27.
6. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998.
7. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992.
8. Про охорону праці: Закон України. – К., 1992.
9. Про пожежну безпеку: Закон України. – К., 1993.
10. Про цивільну оборону України: Закон України від 3 лютого 1993 р. – К., 1993.
11. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998.
12. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992.
13. Про пожежну безпеку: Закон України. – К., 1993.

7.2. Основна література

14. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки: Навч. посібник/ В.В. Бегун, І.М. Науменко - К.: , 2004. – 328с.
15. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с.
16. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ", 2002. – 328 с.
17. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с.
18. Концепція освіти з напрямку "Безпека життя і діяльності людини" / В.О.Кузнецов, В.В. Мухін, О.Ю. Буров та ін. // Інформаційний вісник. Вища освіта. – К.: Вид-во наук.-метод. центру вищої освіти МОНУ, 2001. – № 6. – С. 6–17.
19. Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.
20. Михайлюк В.О. Цивільний захист: Навч.посібник. Миколаїв: НУК, 2005. – ч.1. Соціальна, техногенна і природна безпека. – 136 с.
21. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008, - 158 с.
22. Мохняк С.М., Дацько О.С., Козій О.І., Романів А.С., Петрук М.П., Скіра В.В., Васійчук В.О., Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Львів. Видавництво НУ "Львівська політехніка", 2009.- 264 с.
23. Осипенко С.І., Іванов А.В. "Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту". Навчальний посібник. – К., 2008. – 286с.
24. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б., Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М.

- Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. – Київ: Кондор, 2003. – 424с.
25. Черняков О.Г., Кочін І.В., Сидоренко П.І., Букін В.Є, Костенецький М.І. Медицина катастроф. Навч. посібник. К.: "Здоров'я". 2001, - 348 с.
 26. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. – Львів: Видавництво "Бескид Біт", 2005. – 304 с.
 27. Яремко З.М. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Львів. Видавничий центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2005.- 301 с.

7.3. Додаткова література

28. Бегун В.В., Бегун С.В., Широков С.В. Казачков И.В., Литвинов В.В., Письменный Е.Н. Культура безопасности на ядерных объектах Украины. Учебн. пособие. – К. НТУУ КПИ, 2009, -363с.
29. Безопасность жизнедеятельности: Учебник / Под ред. проф. Э.А. Арустамова. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Изд. дом "Дашков и К", 2000. – 678 с.
30. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. / О.С. Баб'як, О.М. Сітенко, І.В. Ківва та ін. – Х.: Ранок, 2000. – 304 с.
31. Заплатинський В. М. Полімовний тлумачний словник з безпеки. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 120 с. ISBN 978-911-01-0002-1
32. Заплатинський В., Матис Й. Безопасность в эрглобализации. Монография. – ЦУЛ, 2010.- 142.
33. Іванова І.В., Заплатинський В.М., Гвозд'їй С.П. "Безпека життєдіяльності" навчально-контролюючі тести. – Київ: "Саміт-книга", 2005. – 148 с.
34. Импульсная техника пожаротушения и многоплановой защиты. Изд.3-е, с изм. и доп./ Сост. В.Д.Захматов, А.С. Кожемякин. – Черкасы: ЧГТУ, 2002. – 31 с.
35. Кулалаева Н.В., Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д., Ручні та пересувні засоби пожежогасіння: основні типи, будова та безпечне використання. Навчальний посібник. Київ, 2011. – 189 с.
36. Кулешов Н.І., Уваров Ю.В., Олейник Є.Л., Пустомельник В.П., Єгурнов Ф.І. Пожежна безпека будівель та споруд. – Харків, 2004. – 271 с.
37. Літвак С. М., Михайлюк В. О. Безпека життєдіяльності. Навч. посібник. Миколаїв. - ТОВ "Компанія ВІД". – 2001. – 230 с.
38. Надзвичайні ситуації. Основи законодавства України. – К., 1998. – 544 с.
39. Основи соціоекології: Навч. посіб. / Г.О. Бачинський, Н.В. Бернада, В.Д. Бондаренко та ін.; За ред. Г. О. Бачинського. – К.: Вища шк., 1995. – 238 с.
40. Павленко А. Р. Компьютер и здоровье. Решение проблемы. 3-е изд., перераб. и доп. – К.: "Основа", 1998. – 152 с.
41. Пістун І. П. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. – Суми: Університет. книга, 1999. – 301 с.
42. Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом МНС України 19.10.2004 року № 126
43. Смоляр В. І. Фізіологія та гігієна харчування. Підручник для студентів. – К.: "Здоров'я", 2000. – 335 с.
44. Халмурадов Б.Д. Безпека життєдіяльності. Перша допомога в надзвичайних ситуаціях: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 138 с.
45. Ярошевська В.М., Ярошевський М.М., Москальов І.В. Безпека життєдіяльності. – К.: НМЦ, 1997. – 292 с.

7.4. Internet-джерела

46. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>.

47. [Верховна Рада України](http://www.rada.kiev.ua) <http://www.rada.kiev.ua> .
48. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
49. [Міністерство екології та природних ресурсів України](http://www.menr.gov.ua/) <http://www.menr.gov.ua/>.
50. [Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи](http://www.mns.gov.ua/) <http://www.mns.gov.ua/>.
51. [Рада національної безпеки і оборони України](http://www.rainbow.gov.ua/) <http://www.rainbow.gov.ua/>.
52. [Постійне представництво України при ООН](http://www.uamission.org/) <http://www.uamission.org/>.
53. [Північноатлантичний альянс \(НАТО\)](http://www.nato.int/) <http://www.nato.int/>.
54. Новини про поточні події у світі, в т. ч. про надзвичайні ситуації <http://www.100top.ru/news/> (російською мовою).
55. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території <http://www.scgis.ru/russian/>.
56. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру <http://chronicl.chat.ru/>.
57. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства <http://vulcan.wr.usgs.gov/> (англійською мовою).
58. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України <http://www.erring.ukrtel.net/index.htm>.
59. <http://www.dnop.kiev.ua> – Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
60. <http://www.social.org.ua> – Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
61. <http://www.iacis.ru> -Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств–участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
62. <http://base.safework.ru/iloenc>-Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
63. <http://base.safework.ru/safework>-Библиотека безопасного труда МОТ.
64. <http://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
65. <http://www.budinfo.com.ua>- Портал «Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ».